

Mierzwiński, Henryk / Gmitruk, Janusz

Józef Ryszard Szflik (1930-2008)

Szkice Podlaskie 16, 169-180

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Janusz Gmitruk
Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego
w Warszawie

Henryk Mierzwiński
Akademia Wychowania Fizycznego
w Białej Podlaskiej

Józef Ryszard Szaflik (1930 – 2008)

Na spotkaniu towarzyskim po konferencji naukowej w Akademii Podlaskiej w Siedlcach, poświęconej powstaniu styczniowemu („Rok 1863 na Podlasiu”), która została zorganizowana w 130 rocznicę tego wielkiego zrywu narodowego Polaków, w pewnej chwili podczas dyskusji naukowej, niespodziewanie prof. J. R. Szaflik zwrócił się do nas ze stwierdzeniem „Janusz i Henryk – chcę wam powiedzieć, że uważam iż jesteście moimi najlepszymi przyjaciółmi”. Oświadczenie to, tak niespodziewane zdumiało wielu iluminarzy nauki historycznej na czele z – niestety też już świętej pamięci prof. zw. dr hab. Jerzym Skowronkiem, wówczas Naczelnym Dyrektorem Archiwów Państwowych. Poczuliśmy się znacznie śmieiej w towarzystwie, bo takie stwierdzenie wypowiedziane przez wielkiego uczonego, nas mających o wiele mniejsze osiągnięcia naukowe spośród zebranych bardzo nobilitowało. Taki był zapewne cel prof. Szaflika który zawsze wobec młodszych czy dopiero startujących na „drodze” naukowej miał „ciepły”, pozytywny stosunek, podkreślając ich osiągnięcia, „ukrywając” jakże wielkie – własne, a jeżeli nieświadomie dokonał jakiejś pomyłki, to potrafił się w sposób naturalny wycofać oraz przeprosić i nikt mu tego nie brał „za złe” bo promieniował On swoją wielkością jako człowiek i jako wielki uczonego.

Droga ze wsi Więcki do UMCS

Józef Ryszard Szaflik urodził się 18 lutego 1930r we wsi Więcki w pow. Częstochowskim, w rodzinie kierownika szkoły Aleksandra i Heleny ze Starczewskich. Ojciec profesora był porucznikiem rezerwy Wojska Polskiego i brał udział w wojnie obronnej 1939 roku. Podczas działań wojennych został wzięty do niewoli przez Armię Czerwoną 18 września z której zbiegł i z grupą kilkudziesięciu oficerów dołączył do Samodzielnej Grupy Operacyjnej „Polesie” gen. Franciszka Kleeberga walcząc w niej do końca tj. 5 października tegoż roku.

W okresie okupacji hitlerowskiej rodzina Szaflików zamieszkała we wsi Kamyk, skąd została wkrótce wysiedlona do wsi Borowa w po-

w. częstochowskim. Trójkę małych dzieci utrzymywała sama matka, gdyż ojciec za działalność konspiracyjną osadzony został w więzieniu.

Profesor Szaflik ukończył tylko 3 klasy szkoły powszechnej, mieszając na terenie ziem włączonych do Niemiec. Ponieważ nie miał możliwości uczenia się, z początkiem roku szkol. 1943/44 został „przerzucony” przez granicę Generalnego Gubernatorstwa i uczył się na tajnych kompletach prowadzonych w Częstochowie, kończąc I klasę gimnazjalną.

W latach 1945-1949 J. R. Szaflik był uczniem Gimnazjum i Liceum im. Romualda Traugutta w Częstochowie, w którym uzyskał świadectwo dojrzałości. Wówczas też rozpoczął działalność w Związku Młodzieży Wiejskiej Rzeczypospolitej Polskiej „Wici”. Był prezesem Zarządu Szkolnego tego związku, wiceprezesem Zarządu Powiatowego w Częstochowie i członkiem Zarządu Wojewódzkiego w Kielcach. Działalność w ZMW RP „Wici” była początkiem późniejszego zaangażowania się w ruch ludowy.

Po maturze w 1949r wybrał studia historyczne na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu, gdzie zetknął się z gronem wybitnych historyków polskich słuchając m.in. wykładów prof. prof.: Gerarda Labudy, Henryka Łowmiańskiego, Kazimierza Piwarskiego, Stanisława Szczotki, Kazimierza Tymienieckiego i wielu innych równie znakomych. Seminarium magisterskie wybrał u profesora S. Szczotki pisząc pracę nt.: „Stosunki gospodarczo – społeczne we wsiach państwa żywieckiego w XVII i XVIII wieku, której obroną i egzaminem końcowym ukończył dwustopniowe studia uzyskując w 1954r stopień magistra historii. Po ukończeniu studiów J.R. Szaflik zawarł związek małżeński ze studentką historii Krystyną Klepacką. Państwo Szaflikowie doczekali się córek – Grażyny i Marzeny oraz czworo wnucząt – Małgorzaty, Tomasa, Michała i Grzegorza. W tym samym 1954r profesor (wówczas magister) rozpoczął pracę na Uniwersytecie Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie.

Okres „lubelski” w życiu i twórczości J.R. Szaflika

W 1954r młody magister z dobrymi wynikami studiów i tzw. „zacięciem” naukowym rozpoczął pracę w Lublinie na UMCS, bowiem na tym uniwersytecie tworzone Wydział Humanistyczny m.in. z kierunkiem Historii. Przenosiło się więc do Lublina wielu naukowców, głównie młodych z Krakowa, Poznania, Warszawy i innych ośrodków uniwersyteckich. Przeniósł się również mgr J.R. Szaflik, gdzie od listopada tegoż roku został zatrudniony na stanowisku asystenta w Katedrze Historii Polski do XVIII wieku, kierowanej przez doc. dr Kazimierza Myślińskiego przybyłego również z Uniwersytetu Poznańskiego. W Lubli-

nie urodziły się córki profesora: Grażyna – 11 listopada 1956r i Marzena – 19 czerwca 1958r.

Praca na UMCS sprzyjała rozwojowi naukowego talentu i dużej aktywności w różnych dziedzinach życia publicznego, w tym również działalności społeczno – politycznej. W okresie nazwanym przez nas „lubelskim” był niezwykle płodnym naukowo o czym świadczy m.in. napisanie trzech rozpraw historycznych: „Starostwo Parczewskie w XVI-XVII wieku”, Lublin 1961, ss.116; „Wieś lubelska w połowie XVII wieku. Problem zniszczeń wojennych i odbudowy”, Lublin 1963, ss. 183; Wspólnie z Ryszardem Orłowskim: „Dzieje Łukowa, Lublin 1962, ss. 170. Publikował też rozprawy i artykuły na łamach „Annales Universitatis Mariae Curie Skłodowska”, „Rocznika Lubelskiego”, „Studiów i Materiałów do Dziejów Wielkopolski i Pomorza”, „Kwartalnika Historycznego” i innych czasopism naukowych. Organizował wiele sesji naukowych i czynnie w nich uczestniczył tj. wygłaszał referaty. Były to sesje ogólnopolskie i regionalne. Warto podkreślić, że tak jak wielu najwybitniejszych uczonych nie stronił od badań regionalnych uważając je za bardzo ważne i to już w tym okresie i później, gdy nie nastąpiła integracja z Unią Europejską i nie nastąpiła „moda” na budowanie tzw. „Małych Ojczyzn”. Wyprzedzał więc w tej kwestii czas w którym przyszło mu żyć. Owocem aktywności naukowej okresu „lubelskiego” była obroniona 6 czerwca 1960 r. dysertacja doktorska na temat: Zniszczenia wojenne w połowie XVII wieku we wsiach województwa lubelskiego i Ziemi Chełmskiej.

Dr J.R. Szaflik rozpoczął w Lublinie aktywną działalność społeczną i polityczną, głównie w Zjednoczonym Stronnictwie Ludowym zdobywając szybko uznanie środowiska społecznego i politycznego. Ludowcy szczególnie cenili swego działacza doktora, bowiem mało było wówczas inteligencji w ZSL. Cieszono się więc z członka, który był bardzo uczciwy, rzeczowy w swych wystąpieniach publicznych, szczerze zaangażowany w poprawę losu chłopów i mieszkańców wsi, a zwłaszcza studiującej młodzieży wiejskiej. Dlatego był wybierany do różnych organów. Był więc: wiceprezesem Uczelnianego Zarządu ZSL, członkiem Miejskiego i Wojewódzkiego Komitetu ZSL, a także przewodniczącym Komisji Historycznej przy WK ZSL która jako pierwsza w Polsce zorganizowała sesję naukową w 70-lecie ruchu ludowego i opublikowała materiały pokonferencyjne, których dr J.R. Szaflik był redaktorem. Wyszły one pt.: Ruch ludowy na Lubelszczyźnie. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez WK ZSL w Lublinie. Pod red. J.R. Szaflika.

W roku 1961 poznał dra J. R. Szaflika ówczesny wiceprezes Naczelnego Komitetu ZSL a jednocześnie Marszałek Sejmu Czesław Wycech, który przed wojną pracował w różnych miejscowościach Lubelszczyzny i w samym Lublinie jako nauczyciel. Z inicjatywy C. Wycecha, który

bardzo interesował się historią ruchu ludowego powstał w 1960r Zakład Historii Ruchu Ludowego, w którym od 1963r został zatrudniony dr J.R. Szaflik. Warto dodać, że Marszałek Sejmu C. Wycech poznał dra Szaflika niejako „w akcji”, gdy ten prowadził obrady Zjazdu Miejskiej Organizacji ZSL w Lublinie. Młody naukowiec zrobił bardzo pozytywne wrażenie na C. Wycechu, z którego inicjatywy i zachęty przeniósł się do Warszawy.

W stolicy

13 lutego 1963r dr J. R. Szaflik został powołany na stanowisko kierownika Zakładu Historii Ruchu Ludowego przy NK ZSL w Warszawie. Przed objęciem tego stanowiska dr J. R. Szaflik postawił warunek wyrażenia zgody przez nowych pracodawców na kontynuację pracy naukowej w Uniwersytecie Warszawskim. Decyzję tę biograf profesora Szaflika, prof. dr hab. Jan Jachymek ocenił następująco: *„Miał wszak świadomość, że ZHRL mimo, iż był placówką naukowo-badawczą to jednak funkcjonował przy partii politycznej. Nie chciał więc swego i rodziny życia wiązać ze stolicą – sezonowo, na czas koniunktury politycznej Czesława Wycecha”*. Dlatego też od 1 października 1963 r. podjął też pracę w Katedrze Historii Polski Najnowszej i Nowoczesnej – Instytutu Historycznego UW – kierowanej przez prof. dr hab. Henryka Jabłońskiego. Pracę w Warszawie rozpoczął w pełni sił twórczych mając 33 lata.

W kierowaniu ZHRL dr J.R. Szaflik wykazał duże zdolności organizacyjne – tworząc bibliotekę i archiwum, inspirując szereg konferencji naukowych, poświęconych przeszłości chłopów i ruchu ludowego – w tym ogólnopolską 22-23 listopada 1965 roku. Materiały pokonferencyjne zostały wydane pt.: *„70 lat ruchu ludowego. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez ZHRL dn. 22-24.XI.1965r pod red. J.R. Szaflika, Warszawa 1967.”*

Systematyczna działalność naukowa J.R. Szaflika zaowocowała uzyskaniem przez niego 24 marca 1970 r. stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii najnowszej w oparciu o rozprawę *„Polskie Stronnictwo Ludowe „Piast” 1926-1931 i pozytywną ocenę całokształtu dotychczasowego dorobku naukowego*. Recenzentami w przewodzie habilitacyjnym byli profesorowie: Henryk Jabłoński, Stefan Ignar i Stanisław Herbst. Rozprawa habilitacyjna została opublikowana w 1970 r. W wyniku uzyskania stopnia dr hab. J. R. Szaflik 1 czerwca 1971r został powołany na stanowisko docenta w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego.

Zgodnie z praktyką często stosowaną w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, że gdy odchodzi lider – to zmieniało się jego otoczenie, doc. dr hab. J.R. Szaflik w 1971r odwołany został ze stanowiska dyrektora ZHRL, a Czesława Wycecha zastąpił jako prezes NK ZSL Stanisław Gu-

cwa. Profesor J. Jachymek z Wydziału Politologii UMCS okres ten w życiu J. R. Szaflika ocenił następująco: „W latach 70-tych Stronnictwo zrezygnowało z resztek samodzielności politycznej. Zmieniali się ludzie na różnych stopniach hierarchicznego zorganizowania. Odejście J. R. Szaflika z ZHRL było uciążliwym przeżyciem, wszak łączyło się z tzw. zapomnieniem politycznym. Samodzielny już wówczas pracownik nauki stołecznego Uniwersytetu, okazało się, że nie był potrzebny Stronnictwu. Niechętnie też widziano jego teksty w redakcji „Roczników Dziejów Ruchu Ludowego”, utrudniano korzystanie z biblioteki i archiwum ZHRL, które stworzył”. W tej sytuacji doc. Szaflik skupił się na pracy naukowej. Opublikował dwie książki autorskie o oryginalnej i aplikacyjnej tematyce: „Początki konspiracyjnego ruchu ludowego 1939–1943”, Warszawa 1973, ss. 262; oraz „O rząd chłopskich dusz”, Warszawa 1976, ss. 350. Ponadto wspólnie z Januszem Albinem opracował i opublikował – „Listy Jana Stapińskiego z lat 1895-1928, Wrocław 1977, ss. 176.

W wyniku osiągnięć naukowych doc. J.R. Szaflik został profesorem nadzwyczajnym, a następnie zwyczajnym (1986 r.) i oprócz kontynuacji badań naukowych spadło na niego wiele obowiązków organizacyjnych. Przede wszystkim znalazł się w gremiach kierowniczych Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1975-1980 był prodziekanem i pełnił obowiązki dziekana Wydziału Historycznego, a w okresie 1982-1985 prorektorem UW. Prof. Józef Ryszard Szaflik był bardzo związany z UW nie tylko naukowo i organizacyjnie ale również uczuciowo przyjaźniąc się z wieloma jego profesorami i innymi pracownikami. Wychował i wykształcił wielu pracowników naukowo – dydaktycznych – pracujących w tej uczelni w tym wybitnych profesorów (np. prof. dr hab. Romuald Turkowski i inni). Wieloletnie kierowanie ZHRL i droga naukowo – kulturalnej, organizacyjnej jak również społeczno – kulturalnej. Działalność polityczną w ZSL, a następnie PSL jednak bez ambicji robienia kariery w tej dziedzinie, co byłoby zresztą utrudnione bowiem odważnie pozwalał sobie na ostrą krytykę jeżeli na takową zasłużyli nawet najwyżej w hierarchii stojący politycy. Nigdy nie dał się „manipulować” politycznie, potrafił być grzeczny, miły, ale nie usłużny.

Działalność ogólnopolska

Działalność ogólnopolską prof. zw. dr hab. J.R. Szaflika niejako umownie można również podzielić na naukową, dydaktyczną i organizacyjną. Nie jest to jednak adekwatny do końca podział, bowiem prof. Szaflika nie da się ściśle „zaszufladkować”, ująć w określone ramy, zakresy itp. z uwagi na wielopłaszczyznową ale zarazem ważną działalność.

Lata nieprzerwanej pracy prof. J.R. Szaflika (54) świadczą, że nauka była jego pasją życiową. Dorobek profesora jest bardzo bogaty, bo wynoszący ponad 40 książek, redakcji wielu materiałów i źródeł, kilka podręczników, oraz wiele studiów w czasopismach naukowych, a także artykułów opublikowanych za granicą, także recenzji, polemik, wstępów, omówień, sprawozdań itp. Cechowała go więc „benedyktyńska” pracowitość. Dokonał kwerendy nie tylko w archiwach i bibliotekach krajowych ale i wielu zagranicznych m.in. w Londynie; we Lwowie, w Moskwie, Paryżu, Petersburgu i Wiedniu. Publikował w czasopismach o ustalonej wysokiej pozycji naukowej takich, m.in. jak: „Kwartalnik Historyczny”, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, „Rocznik Lubelski”, „Wiadomości Historyczne”, „Przegląd Humanistyczny”, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego”, „Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza”, „Rocznik Historyczny Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego” i wielu wydawnictw regionalnych, w tym na łamach „Rocznika Białkopodlaskiego”.

Oceny olbrzymiego dorobku naukowego profesora dokonają zapewne w przyszłości biografowie jego życia, działalności i twórczości. Nie siląc się więc na ocenę, autorzy niniejszego wspomnienia pragną zwrócić uwagę czytelników, że wysiłek naukowy prof. Szaflika rozciągał się na wiele płaszczyzn. Jego publikacje książkowe dają wyraz ewolucji jaką przeszedł w badaniach naukowych – od historii średniowiecznej aż po najnowszą. W tzw. „okresie lubelskim”, a więc w latach 1954-1961 przejawiał się jeszcze duży wpływ i inspiracja „mistrza” czyli prof. Stanisława Szczotki. W tym okresie wspólnie ze Stanisławem Mielczarskim napisał rozprawę pt. „Zagadnienia łąnów pustych w Polsce w XV i XVI wieku”, oraz jej kontynuację w postaci artykułu: „Wtórne lokacje na łąkach opuszczonych w Polsce w XV i XVI wieku”. Także pierwsze książki profesora o których już wcześniej wspominaliśmy dotyczyły regionalnej historii Lubelszczyzny XVI i XVIII wieku (*Starostwo parczewskie, Wieś lubelska, Dzieje miasta Łukowa*). Natomiast zamieszkanie profesora w Warszawie i praca na UW zaowocowały badaniami nad dziejami ruchu ludowego i przesunięciem w czasie zainteresowań naukowych na historię XX wieku. Twórczość profesora po przeniesieniu się do stolicy cechowała się różnorodną problematyką badawczą. Świadczyły o tym tytuły jego książek i ich zawartość treściowa np. według J. Jachymka a także autorów tego wspomnienia – monografia o PSL „Piast” (1926-1931) jest wzorem jak należy badać dzieje partii politycznej. „Autor dokonał – pisze J. Jachymek – rzetelnej analizy zarówno praktyki działania jak i ważnych segmentów myśli politycznej tego Stronnictwa. Łączy mistrzowsko zarówno teorię z praktyką jak i problemy ogólne z lokalnymi”. Do podobnych prac należy zaliczyć: „Początki konspiracyjnego ruchu ludowego (1939-1943, jak również „O rząd chłopskich dusz”. Do bardzo oryginalnych

prac profesora Szaflika i problemów badawczych jakie podejmował należą niewątpliwie „Dzieje Ochotniczych Straży Pożarnych”, organizacji mocno wrosniętej w tradycje wsi polskiej, niosącej pomoc bliźniemu w nieszczęściu, do dziś mającej powszechne uznanie, do dziś aktywnej i rozwijającej się. Z nazwiskiem prof. J.R. Szaflika na zawsze łączyć się będą monumentalne przedsięwzięcia wydawnicze dzieł Wincentego Witosa. Profesor Szaflik po swym „mistrzu” prof. S. Szczotce dziedziczył troskę o to, by wszystko co związane było z osobą największego z chłopów polskich i ich przywódcy nie zostało nigdy zapomniane. Wychodził z założenia, że należy się to nie tylko wsi i chłopom ale i Polsce. W 1967 r. wydał „Moją tułaczkę”. W. Witosa, wspomnienia z jego pobytu na przymusowej emigracji w Czechosłowacji, poprzedzone stosunkowo dużą biografią przywódcy chłopskiego (aż 7 arkuszy wydawniczych). Podkreślić należy, iż była to pierwsza naukowa biografia Wincentego Witosa. Wielkim i doniosłym było podjęte na początku lat 80-tych XX w. przez prof. Szaflika, wspólnie także z już nieżyjącym Eugeniuszem Karczewskim przygotowanie 5-tomowego wydawnictwa dzieł wszystkich W. Wincentego Witosa: „Moje wspomnienia” – t.1, 2 i 3; „Publicystyka” – t. 4; t. 5 – „Przemówienia”. Starannie przygotowane pod względem naukowym i edytorskim tomy stanowią kopalnię informacji nie tylko do dziejów ruchu ludowego, wsi i chłopów ale także historii Polski. Wydawnictwo to starannie wydane edytorsko zdobi biblioteki wielu Polaków, każdy z tomów oznaczony jedną literą, a w sumie tworzących jedno wielkie nazwisko „WITOS”.

Ważną płaszczyzną działalności profesora Szaflika była dydaktyka a w niej poza interesującymi i „pogłębionymi” naukowo wykładami i ćwiczeniami – seminaria magisterskie i doktorskie. Skupiała się wokół niego młodzież czując dużą w stosunku do niej życzliwość, zrozumienie, a także tolerancyjne podejście dla odmiennych poglądów również politycznych. Ale z drugiej strony profesor był człowiekiem bardzo wymagającym, dbającym szczególnie by jego uczniowie przestrzegali reguł „warsztatu naukowego historyka”. Powyższe cechy osobowe powodowały, że na wszystkich uczelniach w których pracował studenci rywalizowali o to, by uczestniczyć w seminarium prowadzonym przez prof. J.R. Szaflika, toteż wypromował on ok. 300 magistrów, a wielu z nich kontynuowało współpracę naukową z profesorem, uczęszczając na jego seminaria doktorskie.

Lista doktorów profesora J.R. Szaflika obejmuje kilkadziesiąt osób, w tym m.in.: Stefan Pastuszka (Poglądy i działalność społeczno – polityczna Karola Lewakowskiego (1836-1912) – obrona 1975 r.), profesor, wiceprzewodniczący Komisji Konstytucyjnej RP, obok Aleksandra Kwaśniewskiego, główny współtwórca obowiązującej obecnie w Polsce Konstytucji, działacz polityczny i państwowy (m.in. były wiceminister

MEN), prof. Uniwersytetu w Kielcach; Mieczysław Bartniczak (Obóz jeniecki w Grądach 1941-1944 – obr. 1976 r.); Zbigniew Kalenicki (Działalność KPP w okręgu siedleckim w latach 1918-1938 – obr. 1977 r.); Jan Sałkowski (Oblicze społeczno – polityczne wsi mazowieckiej 1930-1939 – obr. 1979 r.), wybitny działacz PSL; Stanisław Janucki (Powiat Bielsk Podlaski w latach 1918-1945 – obr. 1979 r.); Dariusz Gozdawa-Gołębiowski (ZWZ – AK w okręgu łódzkim 1939-1945 – obr. 1981 r.); Urszula Głowacka-Maksymiuk (Gubernia siedlecka w latach rewolucji 1905-1907 – obr. 1981 r.), wieloletnia dyrektor Archiwum Państwowego w Siedlcach; Romuald Turkowski (Związek Samopomocy Chłopskiej w woj. kieleckim 1944-1957 – obr. 1981 r.), wybitny uczoney, od wielu lat profesor UW; Henryk Kosieradzki (Bielsk Podlaski w XIX-XX wieku – obr. 1981 r.); Janusz Odziemkowski (Wieś polska w przygotowaniach kraju do wojny i kampanii wrześniowej – obr. 1983 r.), profesor, działacz polityczny i państwowy; Tadeusz Krawczak (Wsie drobnoszlacheckie w Siedleckim 1867-1975 – obr. 1984 r.), uczoney, działacz katolicki, członek Rady Prymasowskiej w latach osiemdziesiątych, dyrektor Archiwum Akt Nowych w Warszawie; Edmund Legowicz (Zygmunt Nowicki – ludowy działacz niepodległościowy – obr. 1985 r.); Franciszek Gryciuk (Dzieje Siedlec 1944-1975 – obr. 1985 r.), naukowiec, organizator Wydziału Humanistycznego Akademii Podlaskiej w Siedlcach i jego pierwszy dziekan, a następnie prorektor tej uczelni, wielce zasłużony dla jej rozwoju, wiceprezes IPN w Warszawie; Zbigniew Gnat – Wieteska (Stronnictwo Demokratyczne w Warszawie 1944-1950 – obr. 1987 r.); Eugeniusz Walczak (Chłopskie Stronnictwo Radykalne 1918-1928 – obr. 1987 r.); Władysław Świeczkowski (Ochotnicze Straże Pożarne w latach 1944-1949 – obr. 1988 r.); Andrzej Budzyński (Pawiak jako więzienie polityczne w latach 1880-1915 – obr. 1988 r.); Arkadiusz Kołodziejczyk (Maciej Rataj (1884-1940) – obr. 1990 r.), współtwórca i wybitny działacz Ludowego Towarzystwa Naukowo – Kulturalnego, profesor AP w Siedlcach; Andrzej Żak (Poczta Polska w latach 1928-1939 – obr. 1990 r.); Jolanta Kur (Tradycja historyczna w działalności ruchu ludowego w okresie zaborów – obr. 1996 r.). Powyższy wykaz uczniów profesora J.R. Szaflika (tylko do 1996 r.) świadczy już wystarczająco o jego głębokiej wiedzy, cechach osobowych uczonego, patrioty i humanisty, umiejętności pracy z zespołami ludzkimi. Dlatego ma on uczniów „rozsianych” po całej Polsce, pełniących różne funkcje w życiu publicznym. W prowadzonych z nami rozmowach na temat sukcesów swych uczniów, profesor bardzo się cieszył zaznaczając jednocześnie, że tylko wtedy ma do nich pretensję gdy źle rządzą krajem.

Prof. zw. dr hab. J.R. Szaflik swą działalność ogólnopolską prowadził również poprzez prace i współuczestnictwo w organizacji wielu uczelni. Uczelnie ubiegały się o to aby mieć w swych zespołach dydak-

tyczno – naukowych tak znakomitego nauczyciela i badacza. Był więc prof. Szaflik od 1991 r. Kierownikiem Katedry Historii Najnowszej Instytutu Historii Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach i Katedry Historii Wsi. Pierwsza połowa lat 90-tych to okres rozwoju organizacyjnego i naukowego nowopowołanego Wydziału Humanistycznego w Siedlcach toteż prof. Szaflik był bardzo ceniony przez władze uczelni i wydziału ale przede wszystkim przez niestety nieżyjącego już dyrektora Instytutu Historii prof. dr hab. Zygmunta Sułowskiego, który przybył do Siedlec z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego by zorganizować w siedleckiej uczelni studia historyczne. Pracę prof. Szaflika w Siedlcach trudno przecenić, gdyż zasłużył się wielce w „marszu” WSRP do Akademii Podlaskiej. Autorzy tego wspomnienia dobrze znają i pamiętają rozwój Instytutu Historii aż do uzyskania praw doktoryzowania bowiem również w nim pracowali i mogą stwierdzić, iż był to okres „radosnego tworzenia”, w jak najlepszym rozumieniu tej przenośni. Nie zapomnimy specjalnego „boxu” rezerwowanego nam (tj. pracownikom I.H. WSRP) przez restaurację „Nowa” w której jadalismy obiady i toczyliśmy ożywione dyskusje, w jaki sposób rozwijać ten instytut by był porównywalny do tego typu instytutów w innych uczelniach, co stało się realnością w zadziwiająco szybkim czasie. Wśród zespołu Instytutu mimo, że wciąż przybywali nowi profesorowie niepisana pierwszą pozycję zajmował prof. Szaflik na którego nikt się nie obrażał nawet za ostrą krytykę, był niekwestionowanym autorytetem. Profesor J.R. Szaflik był też jednym z założycieli Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieyszтора w Pułtusk i pierwszym dziekanem jej Wydziału Historycznego. Podkreślić jednak należy że najbardziej sobie cenił i nieprzerwanym miejscem jego pracy był Uniwersytet Warszawski co stale z sentymentem i dumą podkreślał.

Ważnym polem zaangażowania naukowego J.R. Szaflika była organizacja życia naukowego zarówno w wymiarze akademickim jak i pozaakademickim. W życiu akademickim organizował badania naukowe oraz kształcił badaczy historii w ramach różnych stanowisk o których była już wcześniej mowa. Natomiast w pozaakademickim – przypomnijmy – był organizatorem ZHRL, jego archiwum, biblioteki i pracowni naukowej. Organizował również wiele konferencji naukowych ogólnopolskich i regionalnych dotyczących głównie historii wsi polskiej oraz historii ruchu ludowego w Polsce i Europie, a nawet krajach pozaeuropejskich. Wielkim osiągnięciem profesora była inicjatywa i zorganizowanie trzech Kongresów Historyków Wsi i Ruchu Ludowego: w Rzeszowie (1995 r.), w Lublinie (2000 r.) i w Pułtusk (2006 r.). W latach 1984-1988 prof. Szaflik pełnił bardzo ważną funkcję będąc zastępcą sekretarza Wydziału I Nauk Społecznych Polskiej Akademii Nauk. Wymienić również należy, że profesor był członkiem wielu zespołów re-

dakcyjnych m.in.: „Kwartalnika Historycznego”, „Wiadomości Historycznych”, „Polskiego Słownika Biograficznego” – do którego pisał też biogramy m.in. o Tomaszu Nocznickim, „Roczników Dziejów Ruchu Ludowego” (przewodniczący Komitetu Redakcyjnego), „Wieś i Państwo”, „Wieś Współczesna”. Wiele lat był też przewodniczącym Rady Naukowej Zakładu Historii Ruchu Ludowego.

W 1991r prof. J.R. Szaflik był inicjatorem i współtwórcą Ludowego Towarzystwa Naukowo – Kulturalnego, którego prezesem Zarządu Głównego był do końca życia. LTNK skupiło inteligencję związaną ideowo z ruchem ludowym. Podobnie działali od 1936r profesorowie: Franciszek Bujak, Stefan Ingot i Wincenty Styś tworząc Zrzeszenie Inteligencji Ludowej i Przyjaciół Wsi, którego kontynuatorem był od 1941 r. Związek Pracy Ludowej „Orka” z Wincentym Bryją i Stefanem Buczkowskim. LTNK rozwinęło również na skalę ogólnopolską wielokierunkowe badania naukowe. Profesor czynnie też uczestniczył w organizacji badań naukowych prowadzonych przez Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie.

Profesor J.R. Szaflik pomimo wielkiej aktywności dydaktyczno – zawodowej i naukowej znajdował również czas na działalność społeczną w ZMW RP „Wici” w młodości – jak to już wcześniej podkreślono, następnie w ZSL i PSL a także w ruchu spółdzielczym będąc w latach 1983-1989 przewodniczącym Rady Nadzorczej Ludowej Spółdzielni Wydawniczej oraz wieloletnim przewodniczącym Komisji Historycznej przy Zarządzie Głównym Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej.

Ostatnia droga

Profesor zw. dr hab. Józef Ryszard Szaflik walczył z chorobą do ostatnich dni swego życia, niestety bezskutecznie, umierając nad ranem 24 maja 2008 r. w wieku 78 lat. Pogrzeb zmarłego odbył się 30 maja tegoż roku na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie. Przybyli licznie przyjaciele i koledzy, członkowie władz naczelnych PSL, rektorzy i pracownicy naukowcy wielu uczelni, strażacy. Przy trumnie zaciągnięte zostały warty honorowe, w tym pełnione przez przewodniczącego Rady Naczelnej, Wicemarszałka Sejmu Jarosława Kalinowskiego, byłego prezesa NK ZSL Romana Malinowskiego, dyrektora Muzeum Historii Ruchu Ludowego dra Janusza Gmitruka. Wartę pełnili także przedstawiciele uczelni, instytucji i organizacji w których profesor pracował. Pełnili ją również przedstawiciele województwa świętokrzyskiego: Rektor Wszechnicy Świętokrzyskiej prof. Mieczysław Adamczyk, prof. Stefan Pastuszka z Uniwersytetu Humanistyczno – Przyrodniczego im. Jana Kochanowskiego i Stanisław Durlej – prezes ZO LTNK. Przybyły liczne poczty sztandarowe w tym Wszechnicy Świętokrzyskiej.

W imieniu władz naczelnych PSL pożegnał prof. J.R. Szaflika Wicemarszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, przewodniczący RN PSL – Jarosław Kalinowski. Pożegnali go również: Prof. dr hab. Adam Koseski – rektor Akademii Humanistycznej w Pułtusku; Prof. dr hab. Wojciech Tygielski – prorektor UW; Prof. dr hab. Marek Traubski – wiceprezes Zarządu Głównego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych; Prof. dr hab. Piotr Matusak – przewodniczący Komisji Historycznej Zarządu Głównego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych; Prof. dr hab. Stefan Pastuszka – w imieniu uczniów profesora; Prof. dr hab. Jan Jachymek z UMCS w imieniu ZG LTNK; oraz dr Janusz Gmitruk – współautor niniejszego wspomnienia pożegnał profesora w imieniu Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, ZHRL, Wszechnicy Świętokrzyskiej i Akademii Podlaskiej. W „ostatniej drodze” Prof. zw. dr hab. J.R. Szaflika uczestniczyło wiele delegacji i znajomych ze stolicy i całej Polski, w tym najbliższa rodzina – żona, córki z rodzinami i brat.

Żegnali go więc przedstawiciele dużej Ojczyzny – Polski oraz „Małych Ojczyzn”, które tak cenił na czele z delegacjami rodzinnej ziemi kieleckiej i dobrze się stało, że pogrzeb był aż tak uroczysty, bowiem prof. zw. dr hab. Józef Ryszard Szaflik w myśl wskazań i postępowania wielkiego przywódcy chłopów polskich Wincentego Witosa, również był państwowcem i wszelkie interesy partyjne, grupowe i nawet osobiste podporządkowywał dobru Państwa Polskiego. Był w tym względzie bezpardonowy, zarówno w wymiarach małych jak i dużych, generalnie ważnych i symbolicznych, czy też nawet zdawałoby się mało istotnych np. sformułowań językowych dbając o ich adekwatność. Niech przykładem tej ostatniej postawy będzie wydarzenie jakie miało miejsce na jednej z dużych konferencji naukowych na której „wysoki” przedstawiciel władz w swym przemówieniu używał zbyt często określenia – „w tym kraju”, aż nabierało ono znaczenia pejoratywnego. Po wystąpieniu dygnitarza profesor ad vocem poprosił o głos pouczając przedmówcę, że powinien mówić „w Polsce”, tym bardziej jeżeli jesteśmy Polakami. Oczywiście profesor otrzymał gorące brawa słuchaczy, a niefortunny „ważny” gość opuścił konferencję tłumacząc się innymi ważnymi zajęciami. W ważnych sprawach odnoszących się do Państwa Polskiego czy też w obronie ludzi, szczególnie krzywdzonych politycznie profesor Szaflik był bezkompromisowy.

Panie Profesorze! My, Pańscy uczniowie, przyjaciele i koledzy nie zapomnimy o Panu jako wspañałym nauczycielu i wychowawcy, uczynnym i działaczem społecznym, a zwłaszcza człowieku który na tym świecie „siał” wokół siebie dobro wśród ludzi. Cześć Twej Pamięci!

Opracowano na podstawie:

1. *Bibliografia prac Profesora Józefa Szaflika za lata 1956-1996*, zestawili: Arkadiusz Kołodziejczyk, Paweł Popiel, [w:] *Wieś – chłopi – ruch ludowy – państwo. Księga Pamiątkowa Profesora Józefa Ryszarda Szaflika*, Warszawa 1996, s. 12-19;
2. S. Durlej, *Zmarł prof. Józef Ryszard Szaflik*, prezes Zarządu Głównego Ludowego Towarzystwa Naukowo – Kulturalnego, „Ludowiec Świętokrzyski”, Nr 7-8, 2008r, s. I;
3. *Dzieje i przyszłość polskiego ruchu ludowego*, T. 1, *Od zaborów do okupacji (1895-1945)*, Red. Naukowa – Arkadiusz Kołodziejczyk, Waldemar Paruch, Warszawa 2002; T. 2, *Polska Ludowa (1944/45-1989)*, Red. Naukowa – Waldemar Paruch, Stefan Józef Pastuszka, Romuald Turkowski, Warszawa 2002; T. 3, *Przebudowa i przyszłość*, Red. naukowa – Kazimierz Baścik, Jan Zalewa, Warszawa 2002;
4. J. Jachymek, *Profesor Józef Ryszard Szaflik – sylwetka naukowa i zawodowa*, [w:] *Wieś – chłopi – ruch ludowy – państwo. Księga ...*, s. 21-27;
5. *Lista doktorów Profesora Józefa Szaflika*, zestawił Romuald Turkowski, [w:] *Wieś – chłopi – ruch ludowy – państwo. Księga ...*, s. 20;
6. *Profesor Józef Ryszard Szaflik*, „Gazeta Wyborcza”, Nr 122, 27 maja 2008 r., Lublin, s. 5.
7. Wspomnienia Janusza Gmitruka i Henryka Mierzwińskiego.